

Vergaderjaar 2013–2014

27 830

Materieelprojecten

Nr. 133

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 6 augustus 2014

De vaste commissie voor Defensie heeft op 5 juni 2014 overleg gevoerd met Minister Hennis-Plasschaert van Defensie over:

- **schriftelijke vragen van de heer Segers van 6 januari 2014 naar aanleiding van het bericht «Mali-missie in matig pak» over de gevechtspakken voor Mali (Aanhangsel Handelingen II 2013/14, nr. 914);**
- **schriftelijke vragen van de heer Vuijk van 6 januari 2014 naar aanleiding van het bericht «Mali-missie in matig pak» over de gevechtspakken voor Mali (Aanhangsel Handelingen II 2013/14, nr. 915);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 4 februari 2014 over de behoeftestelling «Instandhoudingsprogramma LC-fregatten» (Kamerstuk 27 830, nr. 123);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 6 maart 2014 houdende aanvullende informatie over gevechtscloeding voor Mali (Kamerstuk 29 521, nr. 233);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 11 maart 2014 inzake levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (Kamerstuk 27 830, nr. 125);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 6 mei 2014 houdende antwoorden op vragen van de commissie over levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig (Kamerstuk 27 830, nr. 127);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 1 april 2014 inzake de vijftiende jaarrapportage «Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR» (Kamerstuk 26 396, nr. 98);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 28 mei 2014 houdende een lijst van vragen en antwoorden over de vijftiende jaarrapportage «Vervanging pantservoertuigen M577 en YPR» (Kamerstuk 26 396, nr. 98) (Kamerstuk 26 396, nr. 99);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 5 maart 2014 over de uitvoering van de motie van de leden Günal-Gezer en Eijsink over geschikte kades voor het afmeren van het bevoorradingschip JSS (Kamerstuk 33 750 X, nr. 44);**
- **de brief van de Minister van Defensie van 24 april 2014 houdende antwoorden op vragen van de commissie over de**

uitvoering van de motie van de leden Günal-Gezer en Eijnsink over geschikte kades voor het afmeren van het bevoorradingschip JSS (Kamerstuk 33 750 X, nr. 53);

- **de brief van de Minister van Defensie van 4 juni 2014 over patiëntenvervoer Friese Waddeneilanden (Kamerstuk 33 750 X, nr. 62).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Ten Broeke

De griffier van de vaste commissie voor Defensie,
Van Leiden

Voorzitter: Ten Broeke
Griffier: Mittendorff

Aanwezig zijn vijf leden der Kamer, te weten: Bontes, Ten Broeke, Günal-Gezer, Knops en Vuijk,

en Minister Hennis-Plasschaert van Defensie, die vergezeld is van enkele ambtenaren van haar ministerie.

Aanvang 15.34 uur.

De **voorzitter**: Ik heet de Minister, haar ambtenaren en de aanwezige Kamerleden van harte welkom. Het is mij een eer en een genoegen om vandaag te beginnen met iemand die we niet elke dag in ons midden mogen aanschouwen, maar die zeer welkom is: de heer Bontes namens de Groep Bontes/Van Klaveren. En dan zeg ik het goed, nietwaar, mijnheer Bontes?

Ik kijk even naar het aantal aanwezigen en stel voor dat wij een spreektijd hanteren van zes minuten. Enige uitloop naar zeven is mogelijk, maar in zes minuten moet het ongeveer kunnen. Mijnheer Bontes, aan u het woord.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Dank u wel, voorzitter. Het is inderdaad een eer om hier aanwezig te zijn. Prima. Een aantal weken geleden sloeg de hoogste militair van ons land, generaal Middendorp, groot alarm. Defensie heeft veel te weinig slagkracht en dit kan een gevaar gaan vormen voor de nationale veiligheid. Als mijn fractie ons huidige defensiematerieel bekijkt, geven wij de Commandant der Strijdkrachten hier volkomen gelijk in. De landmacht heeft door de bezuinigingen zwaar ingeboet aan slagkracht. Hun geliefde en in perfecte staat verkerende Leopard 2-tanks werden voor een klein prijsje verkocht. Ook staan 44 nieuwe CV90-infanterie-gevechtsvoertuigen en tientallen pantserhouwitsers te koop. Bij andere krijgsmachtsdelen is het van hetzelfde laken een pak. Ook hier is gesneden op slagkracht en voortzettingsvermogen. De marine mist mijnenbestrijdingscapaciteit, omdat mijnenjagers uit de vaart zijn genomen. De luchtmacht heeft al jaren een tekort aan transportcapaciteit, aangezien helikopters buiten dienst zijn gesteld. De beschikbare helikoptercapaciteit is zelfs onvoldoende om het vervoer van zieke bewoners vanaf de Waddeneilanden te regelen. En nu blijkt ook dat de Luchtmobiele Brigade door het capaciteitsgebrek minder met helikopters kan gaan trainen.

Aan dit visieloze snijden in Defensie moet zo snel mogelijk een einde komen. De Groep Bontes/Van Klaveren wil de slagkracht van onze eigen krijgsmacht herstellen. Het huidige defensiebudget moet met 5 miljard worden verhoogd, zodat Nederland voldoet aan de NAVO-norm: we betalen nu 7,5 en dat moet 12,5 worden. Deze week hamerden ook de secretaris-generaal van de NAVO en de Amerikaanse president op meer geld voor Defensie en de NAVO. Met die extra 5 miljard moet Defensie veel nieuwe investeringen doen. Daarnaast kunnen afgestoten wapensystemen die nog in uitstekende staat verkeren, weer in gebruik worden genomen.

De **voorzitter**: Mijnheer Bontes, u hebt een interruptie van de heer Knops.

De heer **Knops** (CDA): Laat ik allereerst de heer Bontes complimenteren met zijn inhoudelijke inbreng. Het is toch echt een ander geluid dan toen hij nog onder het juk van de grote leider opereerde, want dit zijn gewoon teksten die volstrekt helder zijn. Ik heb één vraag aan de heer Bontes. Hij

spreekt over 5 miljard; als je die rekensom maakt, kom je daarop uit. Wij gaan dus ervan uit dat bij de begrotingsbehandeling er niet alleen woorden komen, maar ook een dekking van de Groep Bontes/Van Klaveren.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): De heer Knops heeft natuurlijk volledig gelijk dat daar wel dekking voor moet komen. Daar gaan we ook voor zorgen. We gaan onze begroting indienen bij het Centraal Planbureau. Daar komt ook het keurmerk op van het Centraal Planbureau. We gaan bezuinigingen doorvoeren op andere posten, maar we zorgen er in ieder geval voor dat het gedekt zal worden. Ik kan er wel iets over zeggen. Dan moet u denken aan toch snijden in het zorgpakket, in het basispakket, toch snijden in de sociale zekerheid hier en daar, niet direct in de WW, maar wellicht op andere onderdelen wel, het UWV, ontwikkelingshulp, de EU-bijdrage. Zo gaan we dat helemaal rondmaken, zodat we die 5 miljard hard kunnen presenteren. Anders zou het inderdaad een luchtballon zijn. We komen met harde cijfers met het keurmerk van het Centraal Planbureau.

De heer **Knops** (CDA): Begrijp ik de heer Bontes goed dat dat in één keer gaat gebeuren? Of voorziet hij nog een soort ingroeimodel?

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Nee, voor Defensie willen we dat in één keer voor elkaar krijgen, dus niet op de lange termijn. Ik kan wel zeggen «over twintig jaar», maar dat is niet de bedoeling. Het moet te overzien zijn, want anders heb je er nog weinig aan.

De CV90 is bijvoorbeeld zo'n prachtig wapensysteem. Helaas kampt dit project al jarenlang met een gebrek aan reservedelen. De gemiddelde inzetbaarheid ligt nog steeds onder de norm van 70%. Dat is onacceptabel voor mijn fractie. Kan de Minister concreet aangeven wanneer de inzetbaarheid van de CV90 zal voldoen aan de norm? Graag een reactie van de Minister hierop.

Zoals ik al zei, zullen 44 nieuwe CV90's worden doorverkocht aan de hoogsteieder. Volgens de media gaat het hierbij om Estland. De Groep Bontes/Van Klaveren wil graag een beroep doen op dit kabinet om deze voertuigen te behouden voor onze eigen krijgsmacht. Ook hier graag een reactie op.

Behalve met Estland heeft Nederland al zaken gedaan met Finland. Defensie heeft de grote broer van de CV90, de Leopard 2 A6-tank, begin dit jaar verkocht. 100 tanks zullen in de periode van 2015 tot 2019 worden overgedragen. Dat is een kapitale fout volgens mijn fractie. Deelt de Minister onze mening dat deze deal in het licht van de toenemende globale spanningen moet worden afgeblazen? Ziet zij hiertoe mogelijkheden? Ook hier graag een reactie op.

De alarmbellen die zijn geluid door de CdS, de NAVO en de Amerikaanse president moeten serieus worden genomen. Defensie moet zo snel mogelijk zijn slagkracht versterken. Dit kan door het Nederlandse defensiebudget al bij de begroting van 2015 aanzienlijk te verhogen.

De heer **Knops** (CDA): Voorzitter. Vanochtend in de procedurevergadering werd nog opgemerkt dat de agenda mager was, maar voor onze fractie is die voldoende om vandaag met de Minister te spreken over het materieel voor Defensie. Wij zien graag dat er zo veel mogelijk materieel voor Defensie behouden blijft; ik spreek dat de heer Bontes na. Ik vrees alleen dat wij daarvoor iets minder budget gaan vrijmaken dan de Groep Bontes/Van Klaveren. Wij zouden graag zien dat de Minister alles op alles zet om zo veel mogelijk materieel voor Defensie te behouden. Zoals ik ook in eerdere debatten heb aangegeven, hebben de CV90's wat ons betreft nog steeds waarde en zou de Minister moeten heroverwegen om deze niet in de etalage te zetten, maar ze te gebruiken voor versterking

van eigen noodzakelijke capaciteiten. Ook dat zeg ik de heer Bontes na. «Pacman» Poetin is op dit moment bezig op de Krim en heeft daar van alles paraat gemaakt. De NAVO en ook de NAVO-lidstaten die misschien nog de geitenwollen sokken aan hadden, zullen er nu wel van doordrongen zijn dat onze veiligheid in het geding is, ook heel dicht bij huis, en dat daarbij gewoon een sterke defensie hoort. Dit kabinet, dat nog steeds geen heldere taal spreekt over hoe het verder moet met Defensie, ook vanuit budgettair oogpunt, zal zich hierop moeten beraden en zal ook om een standpunt worden gevraagd in de aanloop naar de top in Wales. De president van de Verenigde Staten heeft zich in de discussie gemengd, een aantal anderen ook. Het lijkt mij goed dat de Nederlandse regering hierover met één mond duidelijke taal gaat spreken.

Wat de CV90's betreft, zou ook bekeken moeten worden of we niet toch twee gemechaniseerde brigades moeten behouden. Wij hebben de eerdere discussie daarover gevoerd in het kader van de nota In het belang van Nederland en ook in het kader van het Herfstakkoord en het extra geld dat daardoor werd vrijgespeeld. Er is nu een iets ander systeem opgebouwd, maar dat blijft kwetsbaar: bij de eerste de beste bezuiniging valt het systeem in elkaar. Ik vraag de Minister om haar missie aan het begin van haar ambtsperiode om niet te bezuinigen op de troepen met grote letters boven haar bureau op te schrijven en de belofte die zij toen heeft gedaan elke dag opnieuw waar te maken.

Ik ga kort in op het JSS. Dat is gered, maar de kade is van de baan, althans als het aan de Minister ligt. Wat ons betreft, gaat de Minister wel heel erg kort door de bocht. Als ik de brief lees, krijg ik heel sterk de indruk dat de Minister om volstrekt budgettaire redenen tot de conclusie komt dat een kade niet nodig is. Daarvoor worden allerlei argumentaties opgevoerd. Ik vraag mij af of dat in de toekomst ook echt zo zal zijn. Is de Minister bereid om in samenspraak met de regio – die oefening is al eens eerder gedaan, ook rondom De Kooy – te bekijken of er een businesscase te maken is, zoals in Rotterdam is gebeurd, en of wij er niet toch goed aan doen om daar wel een kade aan te leggen? Ik vind het wat kort door de bocht om nu al de conclusie te trekken dat het niet nodig is en niet nodig zal zijn. Graag krijg ik een reactie op dat punt.

Het patiëntenvervoer voor de Waddeneilanden is geen kerntaak van Defensie, zoals onze fractie al eerder heeft aangegeven. Het is altijd goed dat Defensie zich inspant voor de maatschappij, maar het is niet zo goed als de rekening bij Defensie ligt en niet bij anderen. Dat was ook de portee van mijn opmerking in het kader van het voorstel dat ik twee jaar geleden deed om te bekijken of er mogelijkheden zijn om deze taak, die inmiddels gemeengoed is in Nederland, het vliegen met helikopters in het kader van patiëntenvervoer, uit te besteden. Toen was het antwoord van de Minister: er is geen businesscase voor te maken, sourcing levert Defensie geen besparingen op, het speelt ook nauwelijks helikoptercapaciteit vrij en Defensie blijft het patiëntenvervoer gewoon zelf doen. Destijds noemde ik dit pizza's bezorgen met een Ferrari. Wat schetst mijn verbazing, als ik ineens zie dat de Minister mijn argumenten van toen zo'n beetje heeft overgenomen? Alleen zegt zij: we stoppen ermee en we kijken nog hoe we het gaan doen. Met andere woorden, we gooien het over de schutting en we zeggen dat we deze taak vanaf 2015 niet meer gaan uitvoeren, maar het is nog volstrekt niet duidelijk hoe de garanties voor de regio dan worden ingevuld. Ineens zegt de Minister dat het wel capaciteit oplevert als we dit doen, terwijl dat eerst werd ontkend. Ik wil graag weten hoe het nu echt zit en hoe de uitspraken van de Minister in deze brief zich verhouden tot die vorige uitspraken. Volgens mij waren die nog van haar ambtsvoorganger; ik weet het niet zeker, maar het was in ieder geval een Minister van Defensie. Het kan niet allebei waar zijn, dus het is een van de twee. De Minister mag kiezen. Volgens mij zijn er twee oorzaken voor het feit dat dit nu op tafel ligt: niet omdat het zo'n goed voorstel van onze zijde was, maar omdat de bezuinigingen het kabinet nopen tot het nemen

van deze maatregelen. Het zou de Minister sieren als zij dat ook zou toegeven, tenzij het niet waar is, want dan mag zij het ontkennen. Ik leg even een bruggetje van het patiëntenvervoer naar de NH90. Er zijn grote problemen met de NH90, maar wij weten nog niet wat nu precies de aard en de omvang van die problemen zijn. We wachten nog op antwoorden van de Minister, dus we kunnen er nog niet echt over spreken.

Nog even terug naar het patiëntenvervoer. De Minister heeft nu besloten om ermee te stoppen en zegt erbij dat ze er vertrouwen in heeft dat het goed komt, maar de vraag is hoe de regio hierbij wordt betrokken. Er is in het verleden veel onrust geweest rondom deze zaak, ook toen ik dat voorstel deed. Telkens als dit op tafel ligt, zijn de mensen terecht geïnteresseerd in wat er gaat gebeuren. Laat ik één ding helder zeggen: sinds ik dat voorstel heb gedaan, heb ik altijd gezegd dat er garanties moeten blijven dat het op een adequate manier wordt ingevuld. Ik ga ervan uit dat de Minister daar ook achter staat. Heeft de Minister overleg gehad met partners in het Friese, gegeven de afspraken die indertijd zijn gemaakt in het convenant? Zijn zij geïnformeerd over deze beslissing en wat waren de reacties van de partners? Ik denk met name aan de veiligheidsregio daar, burgemeesters enzovoorts.

De Minister schat in dat het nog een jaar gaat duren voordat er duidelijkheid komt. De vraag is dus of die duidelijkheid er komt. Als de Minister ervan overtuigd is dat die er zal komen, heeft zij er misschien ook zicht op hoe die oplossing er zal uitzien. Waarom moet dat een jaar duren? Hoe sneller er een oplossing is die door iedereen wordt gedragen, hoe beter. Kort en wel, is de Minister bereid om vandaag voluit te garanderen dat de voorziening als zodanig volstrekt intact blijft, sterker nog, dat er misschien nog wel mogelijkheden zijn om voor het Friese verbeteringen te bereiken? Ik denk bijvoorbeeld aan het kleine ziekenhuis De Sionsberg in Dokkum, dat op grote afstand van Leeuwarden is gelegen, waar allerlei vraagstukken zijn in het Friese die even losstaan van Defensie, maar die hiermee meteen opgelost zouden kunnen worden. Kan de Minister dat meenemen in haar alternatief?

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie hecht zeer aan het overleg over het defensiematerieel, omdat dat materieel een fundament is van het belangrijke en ook risicovolle werk van onze militairen, waarvoor onze dank en waardering. Het materieel moet aan hen de beste bescherming en ondersteuning bieden bij hun belangrijke werk. Daarom vinden we het toch zorgelijk om in de jaarstukken te lezen dat er bijna 1 miljard aan investeringsgeld wordt doorgeschoven, terwijl dat geld gewoon hard nodig is voor alle materieel.

De heer **Knops** (CDA): Ik ben een beetje verrast door deze vraag van mevrouw Günal-Gezer, omdat de vraag volgens mij direct samenhangt met het ambitieniveau en ook met het budget dat dit kabinet heeft vrijgemaakt voor Defensie. Dat die investeringsquote elk jaar opnieuw lager wordt, is heel simpel te verklaren doordat geld wegvloeit van investeringen naar exploitatie om de gaten te dichten. Is dit een vraag met de bedoeling om net als de heer Bontes meer geld vrij te spelen voor Defensie? Of is dit een vraag naar het bekende antwoord?

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Volgens mij gaan er nu dingen door elkaar lopen. Het was niet zozeer een vraag, als wel meer een constatering dat in de jaarstukken stond dat 1 miljard dat beschikbaar is voor investeringen niet is gebruikt, maar wordt doorgeschoven terwijl het nodig is voor investeringen. Ik vraag dus niet om meer geld te investeren in het materieel, maar ik constateer dat er geld beschikbaar is dat gebruikt moet worden voor het materieel dat nodig is.

De heer **Knops** (CDA): Mevrouw Günal-Gezer suggereert daarmee dat er geld over zou zijn bij Defensie. Ik heb veel gehoord over de financiële staat van Defensie, maar niet dat er geld over zou zijn.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Volgens mij moeten wij elkaar goed proberen te begrijpen. Ik zeg niet dat er geld over is, maar dat het geld dat nodig is voor investeringen niet is gebruikt en daarom wordt doorgeschoven voor een volgend begrotingsjaar. Ik zeg dat dat wel geïnvesteerd moet worden.

Er staan wat ons betreft heel veel belangrijke onderwerpen op de agenda. Over de gevechtspakken voor Mali is eerder al uitgebreid gesproken, dus ik zal er nu niets over zeggen.

Ik zeg kort iets over de behoeftestelling instandhouding LC-fregatten. Ik heb een paar punten, met name op het gebied van de inzetbaarheid. De uitvoeringsperiode is best een lange periode. Welke consequenties heeft dat voor de inzetbaarheid van de fregatten? Heeft het ook consequenties voor bijvoorbeeld de lopende missies? Hoe groot is het risico van eventuele vertraging of uitloop, waardoor er wellicht nog langer inzetbaarheidsproblemen kunnen ontstaan?

Ik kom bij de samenwerking met de defensie-industrie als het gaat om het instandhoudingsprogramma. In hoeverre wordt daarvoor samengewerkt met de industrie? Wordt er structureel overleg over gevoerd? Welke rol en betrokkenheid heeft de Nederlandse industrie daarbij?

De Minister heeft het voornemen om de B-, C- en D-fase te combineren, wat betekent dat de Kamer pas in 2016 wordt geïnformeerd. Gezien de onzekerheid en de risico's in het project kunnen er zich wellicht tegenvallers voordoen. Is de Minister bereid om bij grote tegenvallers de Kamer voor die tijd te informeren?

Dan kom ik bij de levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig. De Minister heeft de keuze gemaakt om van de plank te kopen. Aangezien het om een levensduurverlengingsproject gaat, ben ik toch benieuwd wat er dan van de plank valt te kopen. Welke verwervingsstrategieën volgt de Minister hierbij? Wordt het project bijvoorbeeld Europees aanbesteed of behoudt Defensie zich het recht voor om de opdracht aan met name de Nederlandse industrie te gunnen? De ervaringen van Canada en Duitsland met de operationele opwaardering worden verder onderzocht en waar mogelijk toegepast. Betekent dit dat de Nederlandse industrie daardoor minder opdracht zal krijgen?

Ik kom bij de vijftiende jaarrapportage vervanging pantservoertuigen. Over de inzetbaarheidsnorm voor de CV90 is al het een en ander gezegd en daar sluit ik mij graag bij aan. Ondanks alle maatregelen lukt het nog niet om de 70%-norm te halen. De inzetbaarheid is wel wat gestegen in het afgelopen jaar, maar zit nog niet op 70%. Ik sluit mij graag aan bij de vraag van de heer Bontes over de ambitie en de verwachting van de Minister. Wanneer kunnen wij voldoen aan de 70%-norm?

Als een van de oorzaken voor de inzetbaarheidsproblematiek wordt het gebrek aan reserveonderdelen genoemd. Wij hebben hierover een heel goede technische briefing gehad. Bij doorvragen bleek toen dat het probleem niet zozeer zit in het gebrek aan reserveonderdelen, als wel meer in een inschattingfout welke onderdelen eventueel nodig zouden zijn. Dat was toch een opvallende uitspraak. Het zit niet in lange lever-tijden of in de leverancier, maar meer in het feit dat wij aan de voorkant niet de goede inschatting hebben kunnen maken. Hoe wil de Minister dit probleem in de toekomst voorkomen? Is zij van plan om daarbij gebruik te maken van de kennis en ervaring van de industrie? Wellicht heeft men daar ideeën die heel bruikbaar zijn.

Hetzelfde geldt voor het knelpunt van het gebrek aan technisch personeel. Dat lijkt mij bij uitstek een onderwerp dat je heel goed met de industrie zou kunnen oppakken, want daar loopt men tegen dezelfde problematiek

aan. Je zou samen heel goed tot creatieve en innovatieve oplossingen kunnen komen.

Ik heb nog één vraag over de CV90. De Minister geeft aan dat zij wil wachten met de evaluatie tot de herijking van het DMP. Het is nog niet zeker wanneer die gaat plaatsvinden. Mijn vraag is of de Minister toch de evaluatie wil uitvoeren volgens de bestaande afspraken.

Over de Boxer kan ik ook nog het een en ander melden. Het gaat daarbij met name over de samenwerking met de industrie. Ik ben heel benieuwd hoe de Minister die voor zich ziet. Eén punt valt mij toch heel erg op. De Minister geeft aan dat er een klein risico is dat de Nederlandse industrie niet in staat zal zijn om de verplichtingen voor het werkaandeel te realiseren. In de antwoorden op de feitelijke vragen geeft de Minister weer aan dat de industrie toch heeft aangegeven dat ze dat wel zou kunnen, dat de industrie er vertrouwen in heeft dat het zal lukken en dat de Minister dat vertrouwen gerechtvaardigd vindt. Ik vind het een zeer opmerkelijke gang van zaken dat de Minister dat eerst als risico ziet en vervolgens het vertrouwen daarin ondersteunt.

Collega Knops heeft heel wijze woorden gesproken over het JSS die ik van harte kan ondersteunen. Eerst zouden wij het schip afstoten en vervolgens is besloten om het toch in de vaart te nemen, maar de aangepaste kade niet te realiseren. Ik weet dat er in de regio heel veel enthousiasme aanwezig is van betrokken partners die heel graag samen een businesscase willen ontwikkelen. Als ik kijk naar de stukken van de Minister, is er geen noodzaak om er op dit moment een definitieve keuze in te maken. De Minister geeft aan dat er pas in ...

De voorzitter: Ik vraag u om uw betoog af te ronden. Ik heb u al een paar keer een signaaltje gegeven. Binnen 30 seconden kan dat lukken, denk ik.

Mevrouw Günal-Gezer (PvdA): Ik zal het heel snel doen.

Mijn vraag is, ook in het verlengde van de vraag van de heer Knops, of de Minister bereid is om de regio de kans te geven om een businesscase uit te werken waarmee men kan laten zien of die aangepaste kade gerealiseerd kan worden.

Ik heb een laatste korte opmerking over het patiëntenvervoer. Ik waardeer het initiatief van de Minister dat zij haar best gaat doen om dat op een goede manier over te dragen, maar ik weet dat er heel veel zorgen in de regio zijn. Wij vinden het heel belangrijk dat de afspraken met de veiligheidsregio overeind blijven en dat Defensie deze taak blijft uitvoeren totdat er een warme overdracht kan plaatsvinden aan een nieuwe partij.

De heer Vuijk (VVD): Voorzitter. Er was vanochtend even een eerste gedachte dat er een wat magere agenda zou zijn, maar volgens mij valt dat reuze mee. Een onderwerp dat spontaan opkwam, is het budget voor Defensie. Voor de VVD is het gewoon helder: wij wachten nu de begroting af. Er is genoeg over gezegd dit voorjaar, in ieder geval door de VVD. Wij wachten de begrotingsonderhandelingen af en wij zien graag op Prinsjesdag wat daar uitkomt. Ik hoor hier de miljarden over tafel rollen. Ik ben buitengewoon nieuwsgierig naar de dekking daarvan.

De heer Knops (CDA): Ik had echt het voornemen om de heer Vuijk niet te interromperen, maar na deze opening moet dat wel. Hij zegt: we wachten af en we kijken wel waar het kabinet mee komt. Ik denk dan aan de woorden van de fractievoorzitter van de VVD die nog nooit gematerialiseerd zijn. Kan de heer Vuijk hier één keer bij uitzondering zeggen hoe de VVD daarin zit? Ik ben daar heel benieuwd naar. De heer Bontes heeft dat heel helder verwoord. Het zou mooi zijn als de heer Vuijk dat ook doet.

De heer Vuijk (VVD): Het is de gebruikelijke rituele dans van de heer Knops, die ik inmiddels goed ken. Volgens mij is het een heel eenvoudige procedure: wij wachten de begroting af. Dat heeft niets te maken met

afwachten in de zin van: wachten en er gebeurt maar niks. Het is gewoon een ordentelijke procedure. Er zijn gesprekken geweest. In het publieke debat is er het nodige over gezegd. Nu wachten wij even af waarmee het kabinet komt. Nu wordt deze retoriek weer opgevoerd in dit debat, dat daar overigens helemaal niet over gaat. Ik vind het prachtig om te horen dat mensen hier met miljarden strooien en dat de heer Knops vervolgens zijn excuus aanbiedt, omdat het binnen het CDA allemaal weer wat minder is. Op dit moment moet een aantal partijen erover nadenken waarmee ze komen in de begroting. Wij zullen dat zien en vervolgens beoordelen. Volgens mij is dat in volle gang. Dat heeft niets te maken met afwachten in de zin dat er niets gebeurt, want er wordt hard aan gewerkt.

De heer **Knops** (CDA): Ik heb het woord «afwachten» in eerste instantie niet gebruikt; dat deed de heer Vuijk zelf. Hoe moet ik dat afwachten nu zien? Betekent het dat hij voor de bühne afwacht en achter de bühne alles doet om met goede voorstellen te komen? Of gaat hij gewoon helemaal niets doen? Dat laatste zou ik zeer betreuren, want volgens mij zou hij een heel goede inbreng kunnen leveren.

De heer **Vuijk** (VVD): Daar ben ik van overtuigd en dat doen we ook. Er wordt hard gewerkt en het ligt nu in de boezem van het kabinet. Daar wordt geknokt, daar wordt hard gewerkt. De VVD heeft daarover dingen gezegd en ik heb ook de PvdA opmerkingen horen maken. Ik ben benieuwd welke getallen eruit komen. Ik ben in die zin net zo nieuwsgierig, maar in de controlerende rol van de Kamer zullen wij even moeten afwachten waarmee het kabinet zo meteen komt. Volgens mij is dat een ordentelijke procedure die niets te maken heeft met afwachten in de zin dat er niets gebeurt. Volgens mij gebeurt er op dit moment heel veel. De Minister heeft de positie van Defensie dit voorjaar heel degelijk en heel precies gemarkeerd: Defensie doet ertoe en er moet voldoende aandacht voor zijn.

De **voorzitter**: De heer Vuijk vervolgt zijn betoog.

De heer **Vuijk** (VVD): Wij hebben het nu over het materieel. Het eerste punt waarover ik het wil hebben, zijn de gevechtspakken voor Mali. Mevrouw Günal-Gezer heeft terecht opgemerkt dat er al heel veel over is gezegd. Ik wil het alleen nu niet onbesproken laten. Er is een kleine aanbesteding gedaan om een specifiek pak voor Mali te kopen. Er zijn ook specifieke bijzondere stoffen voor gebruikt. De Minister schrijft dat de uitkomsten van het experiment in Mali worden meegenomen in de behoeftestelling voor het Defensie Operationeel Kleding Systeem. Ik vraag de Minister om aan te geven hoe het met de planning zit van dat systeem en op welke wijze de resultaten en ervaringen in Mali daarin kunnen worden meegenomen.

Het tweede punt zijn de fregatten. Er is sprake van een groot instandhoudingsproject voor de fregatten. De Minister heeft besloten om de B-, C- en D-fase te combineren. Bij al deze projecten komt iedere keer opnieuw de vraag aan de orde hoe je daar als Minister grip op houdt. Hoe houd je ze in de vingers, met name wat betreft tijd en geld? Er lijken toch voortdurend zaken uit de hand te lopen en daarover komen wij iedere keer in lastige gesprekken met elkaar. Wat betekent het besluit om de B-, C- en D-fase in elkaar te schuiven voor de controlerende rol van de Kamer? Moeten wij meteen in het begin al wat scherper letten op specifieke zaken in het proces? Stel dat er uiteindelijk nog allerlei ingewikkelde vragen uit de Kamer komen, zijn er dan mogelijkheden om dat proces toch weer te ontrafelen? Of gaan wij straks dit miljoenenproject met één briefje afdoen?

Er is al veel gesproken over de CV90 en we hebben er ook in de Kamer al veel met de Minister over gesproken. Wij schrokken er een beetje van dat

de inzetbaarheid op 50% zit en dat het punt in de reservedelen zit. Ik vraag de Minister om er even met ons doorheen te lopen hoe dat precies zit. Ook wij kregen de indruk dat het budget voor de reservedelen op dit moment aanwezig is, maar dat op de een of andere, in ieder geval voor mij onbegrijpelijke wijze die reservedelen niet bij de voertuigen aankomen. Wellicht is het ook mogelijk om nog even in te gaan op de inzetnormen, omdat ik nog steeds niet helemaal snap waar die 70% vandaan komt. Op dit moment is 50% van de voertuigen daadwerkelijk operationeel, maar we hebben een norm van 70%. Ik vond het zelf een wat typische vergelijking dat je bij consumentenauto's ook altijd aanloopproblemen hebt. Bij mij kwam de volgende associatie op. Als een dealer in mijn woonplaats zegt dat van de vloot van auto's die uitstaat 70% rijdt, dan heb je 30% heel boze eigenaren die geen auto meer bij je zal kopen. Het punt van de kade is al aan de orde gesteld. De PvdA heeft er uitgebreid vragen over gesteld. Mijn enige vraag is een heel eenvoudige. Is de positie van Den Helder zelf nog aan de orde geweest? Den Helder heeft nadrukkelijk gevraagd om een kade die men ook voor civiel zou kunnen gebruiken, want men heeft daar nogal wat offshore-activiteiten. Ik kon in de antwoorden niet direct vinden hoe dat precies is meegewogen en of er iets kan worden gemaakt dat commercieel aantrekkelijk is. Mevrouw Günal-Gezer heeft die vraag al gesteld. Ik wil die vraag in die zin dan ook onderstrepen.

Het JSS is behouden en er is aangekondigd dat er een vorm van internationale samenwerking komt. Het duurt nog even voordat dat schip daadwerkelijk gaat varen, maar is er al iets te zeggen over de contouren van de inzet van het JSS? Wat zijn de ideeën daarover?

De **voorzitter**: Hiermee is een einde gekomen aan de eerste termijn van de Kamer.

De vergadering wordt van 16.05 uur tot 16.10 uur geschorst.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Voorzitter. Ik dank de leden voor de gestelde vragen. Het doet altijd goed als er een breed draagvlak in de Kamer is voor meer geld voor Defensie. Ik ben ook zeer benieuwd naar alle voorstellen die daarvoor komen en de meerderheden die daarvoor bij elkaar gesprokkeld worden. Ik heb eerder gezegd dat het feit dat wij in 2017 naar 1,15% bnp zakken iets is wat Nederland zichzelf mag aanrekenen. Ik ben net twee dagen bij de NAVO-ministeriële geweest. We hebben uitgebreid gesproken over de situatie in Oekraïne en de vraag wat het eventueel betekent op de lange termijn voor de inrichting van de NAVO. We hebben gesproken over de summit in september in Wales. Ik vermoed – daarin geef ik de heer Knops helemaal gelijk – dat tijdens de summit centraal zal staan hoe de allies invulling gaan geven aan eerder gemaakte afspraken, die in 2011 overigens nog uitgebreid zijn herbevestigd. Nederland is niet het enige land dat in de afgelopen decennia behoorlijk in de defensiebegroting heeft gesneden. Maar nogmaals, ook Nederland moet zich dat aantrekken. Wij hebben afgelopen oktober een klein steuntje in de rug gehad met de extra 115 miljoen naar aanleiding van een nieuwe begrotingsafpraak. Ik heb toen gezegd – ik blijf dat herhalen – dat ik van harte hoop dat het een keerpunt is voor Defensie. Voor de rest hoop ik dat u begrijpt dat ik op dit moment niet heel veel kan zeggen over onderhandelingen die gaande zijn of over begrotingsraden die in augustus plaatsvinden. Dat doet niets af aan het feit dat ik ook uw voorstellen en de daarbij behorende meerderheid heel graag tegemoetzie, want Defensie kan wel een beetje extra gebruiken, om het mild uit te drukken.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Vindt de Minister dan ook dat de 2%-norm altijd het uitgangspunt moet zijn? Of zegt zij: dat is wel zo,

maar je kunt eronder gaan zitten? Wat is de visie van de Minister? Stel dat het zou lukken om 2% te krijgen, wil zij dat dan ook?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Ik denk niet dat de 2% en de daarvoor benodigde 5 miljard in één jaar worden gerealiseerd. Nogmaals, er zijn veel meer allies die last hebben van het enorm snijden in de begroting. Er zijn echter niet voor niets afspraken gemaakt. Dat hebben we de afgelopen dagen ook zo besproken. Ik heb wel gezegd – ik heb dat ook eerder met uw Kamer gewisseld en ik blijf dat herhalen – dat we ons niet helemaal blind moeten staren op een financiële norm. Ik doe overigens geen afbreuk aan de gemaakte afspraken. Wij moeten wel bekijken wat vervolgens de inzetbaarheid van de krijgsmacht is en hoe die krijgsmacht de internationale verplichtingen nakomt, bijvoorbeeld als het gaat om de reassurancemaatregelen op bondgenootschappelijk grondgebied en ook als het gaat om de inzet in NAVO-, EU- dan wel VN-verband, meer expeditionair. Uiteindelijk gaat het om de vraag: is een land bereid, is een krijgsmacht bereid, is het een politieke keuze om risico's te nemen, risk-sharing zoals dat wordt genoemd? Wij hebben het natuurlijk over de zogenoemde financial burden, maar ook over risk-sharing. Dat is volgens mij een belangrijk thema tijdens de summit in Wales. Daar is geen ontkomen aan. Ik zie er ook naar uit dat wij elkaar daarover goed in de ogen kijken. Het gaat nu weliswaar niet over de NAVO, maar ik hecht er toch aan om dat punt nog even te noemen.

Ik heb veel met uw Kamer gesproken over de wens om inzichtelijk te maken hoe Nederland het nu doet en hoe andere landen het nu doen. Dat was steeds een groot probleem, omdat dat iedere keer werd bestempeld als classified of NATO restricted enzovoorts. Secretaris-generaal Anders Rasmussen heeft eergisteren aangegeven dat hij met mij van mening is dat we meer transparantie moeten bewerkstelligen, juist omdat dat draagvlak creëert in het politieke debat en ook in het publieke debat op nationaal niveau. Ik denk dat dat heel goed nieuws is. De vraag is natuurlijk vervolgens hoe dat verder wordt uitgewerkt en of andere allies daar ook volledig in meegaan. Alleen maar zicht hebben op de positie van Nederland is al een hele stap, maar nog niet voldoende. Hoe dan ook, ik hoop u in dat opzicht later goed te kunnen bedienen.

Mijn antwoord op de concrete vraag van de heer Bontes is dat die afspraken er niet voor niets zijn. Ze zijn ook niet voor niets in 2011 herbevestigd.

De heer Bontes vroeg of Defensie de capaciteit verdient die het zou moeten hebben. Natuurlijk! We kunnen echter ook niet helemaal ontkennen dat er de afgelopen twee decennia behoorlijk wat is gebeurd wat zijn weerslag heeft gehad op de organisatie. Met de nota In het belang van Nederland, de nota over de toekomst van de krijgsmacht, hebben we getracht om die ambitie en middelen steeds meer met elkaar in balans te brengen. Je kunt een ambitie formuleren die sky high is, luchtkastelen bouwen tot je een ons weegt. Tegelijkertijd moeten daar dan wel voldoende middelen tegenover staan. Mijn eerste prioriteit is het helemaal in balans brengen van ambitie en middelen. Daartoe zijn het afgelopen jaar stappen gezet en daarvoor kan ik nog wel wat extra budget gebruiken. Als er echt sprake is van bijvoorbeeld de besproken 5 miljard, dan zie ik ook nog wel wat ruimte voor investeringen in mooie wapensystemen en in ons personeel. De vraag is hoe realistisch 5 miljard is. Ik wilde beginnen met het patiëntenvervoer. Ik had het op volgorde gelegd, maar dat zit nu ergens anders. Ik kom er zo op terug en schiet even door naar de inzetbaarheid van de CV90, waarover iedereen vragen heeft gesteld: onder de 70%. De CV90 heeft het YPR-infanterie-gevechtsvoertuig vervangen. Het voertuig voldoet aan de gestelde technische eisen en is als wapensysteem – dat kunt u aan iedereen vragen die ermee werkt – echt een aanwinst voor de operationele eenheden, met name door de uitbreiding van de operationele mogelijkheden ten opzichte

van de oude voertuigen. De inzetbaarheidsnorm voor de CV90 is inderdaad vastgesteld op 70%. Die norm heeft Defensie zich toentertijd zelf gesteld en die is toentertijd gebaseerd op een afweging van de kosten. De afgelopen jaren is de 70%-norm niet gehaald. Dat heeft alles te maken met een nieuw systeem en het feit dat zowel de landmacht als de fabrikant moet leren om een dergelijk complex wapensysteem in stand te houden. Het klinkt bijna naïef zoals ik het nu zeg, maar dit is gewoon de realiteit. De lage inzetbaarheid wordt mede veroorzaakt door een samenkomst van verschillende factoren. Er is dus niet één aanwijsbare reden; het is meer een stapeling van zaken zoals een tekort aan technisch personeel, de ingrijpende reorganisatie in de materieelorganisatie, het verhuizen van het personeel, het opheffen van eenheden, het omvormen van herstelcapaciteit en een significante reductie van personeel. Daar kunnen we niet helemaal van weglopen, want dat heeft natuurlijk zijn invloed gehad. Ook noem ik de implementatie van het veelbesproken bedrijfsvoeringssysteem SAP en de invoering van het assortimentsgewijs werken. Het heeft er allemaal mee te maken. Er is dus niet één reden, maar uiteindelijk heeft de combinatie van redenen geleid tot de huidige situatie.

De CV90 is complex. Dat heeft gevolgen voor de intensiteit, complexiteit en duur van het onderhoud. Inmiddels hebben we intern vastgesteld dat een wapensysteem als de CV90 qua complexiteit ongeveer vergelijkbaar is met systemen bij de luchtmacht. Dat was ook een beetje nieuw voor de landmacht. Bij dergelijke geavanceerde systemen moet veel meer rekening worden gehouden met niet-beschikbaarheid als gevolg van onderhoudshandelingen. Als er onderhoud is, zijn ze er ook echt even niet.

Bij het afsluiten van een contract – dat moeten we even allemaal op ons netvlies hebben – wordt in overleg met de leverancier een inschatting gemaakt van de benodigde reservedelen. Nogmaals, het gaat hierbij om een nieuw wapensysteem. Die inschatting was dus nog niet gebaseerd op daadwerkelijk verbruik. Er waren simpelweg nog geen ervaringsgegevens. Het daadwerkelijk verbruik zien we dan ook pas als het systeem echt wordt ingezet en langere tijd wordt belast. Dit vergt tijd; tijd die nodig is om het systeem en de inschattingen die toen zijn gemaakt te kunnen bijsturen. Dat is geen kwestie van een paar maanden, maar van een aantal jaren.

Met het omvormen van de 13e gemechaniseerde brigade naar de 13e gemotoriseerde brigade komen 88 CV90's beschikbaar. 44 CV90's worden afgestoten, 12 komen beschikbaar voor opleidingen en training bij het Opleidings- en trainingscommando en 32 gaan dienen als logistieke reserve. Hierdoor wordt het mogelijk de gewenste hoge beschikbaarheid van de CV90 voor de twee gemechaniseerde bataljons te waarborgen.

De heer **Knops** (CDA): Die dingen zijn ooit aangeschaft. Als we er minder nodig hadden gehad, hadden we er minder aangeschaft; zo simpel is het. Men is tevreden over de wapensystemen. Ze zijn weliswaar complex, maar ze zijn effectief. Het personeel dat ermee moet werken is tevreden. Het feit dat we nu die dingen gaan verkopen, is toch gewoon volstrekt financieel gedreven? Stel nu eens, hardop dromend, dat de wens van de heer Bontes werkelijkheid zou worden of dat er meer geld bij zou komen, zou de Minister dit dan heroverwegen? Dat is toch de interessante vraag: is dit uit financiële nood geboren of is dit iets wat de Minister doet en waar vervolgens een semi-operationeel verhaal bij bedacht wordt waarom het goed is om dit zo te doen? Het feit blijft dat er 44 in de verkoop staan.

Minister **Hennis-Plasschaert**: De 5 miljard zou verandering in de situatie kunnen brengen, maar laat ik helder zijn. Ik zei net – ik blijf daarbij – dat het van belang is voor de krijgsmacht en ook voor het imago van de krijgsmacht dat we blijven focussen op het in balans brengen van ambitie

en middelen. Nogmaals, iedereen kan luchtkastelen bouwen, ik ook. Als ik het echter vervolgens niet kan waarmaken, is dat vernietigend voor iedereen die zich dag in dag inzet ten behoeve van de nationale en internationale veiligheid en vrijheid. Met die 5 miljard kan ik mij iets voorstellen bij het heroverwegen van de verkoop, maar uiteindelijk is hier indringend over gesproken met het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) naar aanleiding van het meer in balans brengen van ambitie en middelen. Toen is ook duidelijk geworden dat bij de landmacht heel veel behoefte bestond aan een gemotoriseerde brigade. Dat is dus niet alleen maar uit financiële noodzaak geboren. Sterker nog, er werd gesproken over de enorme operationele toegevoegde waarde van een gemotoriseerde brigade. De inzet is bewezen in Uruzgan, maar het voertuig werd ook van belang geacht voor operaties elders, in samenwerking met de Fransen en ga zo maar door. Wij geven er nu uitvoering aan dat het CLAS met één gemechaniseerde brigade en één gemotoriseerde brigade een mix van capaciteiten heeft waaruit elk type missie kan worden bediend. Nogmaals, als u een prachtig plan hebt voor heel veel meer middelen, dan wil ik daar best naar kijken. In alle eerlijkheid, ook vanuit de landmacht is aangegeven dat dit van grote toegevoegde waarde is voor operaties. Het kan worden toegesneden op elk type missie en het is ook van belang in het kader van de internationale samenwerking.

De heer Bontes sprak over het afblazen van de deal over de tanks. Wij hebben eerder gesproken over de vraag hoe je je krijgsmacht nu vormgeeft. Iedere krijgsmacht heeft de basisgereedheidskist nodig. Voorbeelden daarvan zijn de infanterie-eenheden, gevechtsvliegtuigen en fregatten. Dat zijn je basiscapaciteiten. Daarnaast heb je ook je nichecapaciteiten nodig. Wij maken deel uit van een militair bondgenootschap, de NAVO, en we maken deel uit van de Europese Unie. Het heeft niet heel veel zin als alle 28 allies in het geval van de NAVO of alle 28 lidstaten in het geval van de EU beschikken over dezelfde nichecapaciteiten, want daarmee creëer je militaire overschotten. We hebben steeds gezegd dat we goed moeten kijken naar de lijsten die er zijn vanuit de NAVO en de EU: waar zitten in dit samenwerkingsverband de militaire tekorten? Als we er ruimte voor hebben, laten we dan vooral proberen het verschil te maken binnen dat bondgenootschap en ervoor zorgen dat we een bijdrage leveren aan het oplossen van de militaire tekorten, de zogenoemde shortfalls. Je zou de tanks als een soort basisgereedschap van iedere krijgsmacht kunnen omschrijven. Wij hebben in het verleden tot de verkoop moeten besluiten, niet omdat wij het zo prettig vonden om de tanks af te stoten, maar omdat er, nogmaals, daartoe een financiële noodzaak was. Die deal is gesloten. De Finnen maken deel uit van de Europese Unie. Daarmee voorzien zij in een capaciteit die wij niet meer hebben, maar zij wel. Dat is ook precies hoe die verdergaande internationale samenwerking vorm krijgt. Eerlijk gezegd zie ik op dit moment geen ruimte om die deal ongedaan te maken. Als je kijkt naar het lijstje van militaire overschotten en militaire tekorten binnen de NAVO en de EU, moet je je tegelijkertijd afvragen of je dat wel zou moeten willen dan wel of je extra beschikbare middelen in andere wapensystemen of in bepaalde militaire tekorten zou willen investeren. Kortom, het is een lang verhaal. Ik denk dat het niet verstandig is om een contract dat overigens is gesloten en waarop ook juridisch niet kan worden teruggekomen, terug te draaien. Die tanks zijn verkocht. De vraag is: stel, je hebt die 5 miljard; wil je dat dan doen? Laten we verstandig zijn en ons oriënteren op dat lijstje van militaire tekorten en militaire overschotten.

De heer **Vuijk** (VVD): Ik heb nog een vraag voordat de Minister naar een volgend blokje overgaat. Er zijn percentages genoemd: de 70%-norm, de 50% daadwerkelijke inzetbaarheid op dit moment en de reservevoorraad die nu wordt aangehouden. De Minister heeft opgemerkt dat het complexe systemen zijn, waarbij we rekening moeten houden met meer

onderhoud dan in het verleden; zij vergeleek het met de luchtmacht. Betekent dit dat de getallen die horen bij het aantal voertuigen dat je nodig hebt voor een bepaalde inzetbaarheid gaan veranderen, dus dat je om tot 70% inzet te komen meer voertuigen moet hebben dan we oorspronkelijk dachten? Betekent dit dat er een soort nieuwe norm gaat ontstaan? In het verleden, voor 1990, hadden we voor zo'n kleine 160.000 direct oproepbare mensen loodsen vol met spullen staan. Die voorraad hebben we nu niet meer. We hebben nu een beroepsleger, waarin we heel precies spullen inkopen. Leidt dit inzicht tot andere getallen wanneer we materieel aanschaffen?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Het is in ieder geval iets om van te leren. Bij het afsluiten van een contract wordt een inschatting gemaakt van de benodigde reservedelen. Die inschatting is nog niet gebaseerd op daadwerkelijk verbruik, omdat je die ervaring nog moet opdoen. Stel, je hebt vooraf ingeschat dat de meeste problemen zich zullen voordoen bij de toren van de CV90. Later blijkt bij gebruik dat vooral de rupsbanden tot de meeste problemen leiden of dat bepaalde elektronica het bij inzet onder Europese klimaatomstandigheden heel goed doet, maar dat het in een brandende woestijn waar ik onlangs was toch echt anders werkt. Die ervaring moet je in de praktijk geleidelijk aan opdoen. Alles op de plank hebben, grote voorraden aanleggen zoals de heer Vuijk zelf zegt, is simpelweg niet haalbaar. Daar zit een enorm prijskaartje aan. Dat geldt eigenlijk ook voor de leverancier. Op voorhand in een contract met een leverancier laten vastleggen dat we heel korte levertijden per artikel willen, is interessant maar kost geld. Je zoekt dus steeds weer naar de middenweg. Die vinden we geleidelijk aan naarmate er meer verbruiksgegevens beschikbaar zijn. Niet alleen wij als gebruiker van de CV90 moeten dat inzicht opbouwen, maar ook de industrie. Naarmate er meer inzicht komt in de aard en omvang van de problemen, is het mogelijk te komen tot contracten waarmee de levertijd worden verkort en die tevens betaalbaar zijn.

De CV90 kent maar liefst 5.100 artikelen. Dat zegt iets over de complexiteit van het systeem. Het is bijna niet voor te stellen. Bij de aanvang zijn 1.200 artikelen in het bevoorradingsproces opgenomen. Tot op heden zijn daar al 500 artikelen in het voorraadsassortiment bij gekomen op basis van het daadwerkelijke verbruik. Van de overige 3.400 artikelen is de inschatting dat ze niet snel kapot zullen gaan. Als dat wel gebeurt, worden ze apart aangekocht. Dat duurt dan wel langer. Bij complexe projecten variëren de levertijden van de artikelen van 3 tot 36 maanden.

Op basis van dit verbeterde inzicht is er de afgelopen periode een aantal verbeteringen in gang gezet; ik heb de Kamer hier ook over geïnformeerd. Wij hebben gewerkt en werken aan een verbeterde beschikbaarheid van de reservedelen en we vergroten ook de capaciteit binnen het Materieellogistiek Commando. Daarnaast – dat is interessant voor mevrouw Günal-Gezer – is de samenwerking met het bedrijfsleven versterkt door de oprichting van het Land Maintenance Initiative. Bij dit overleg wordt met bestaande contractpartners een gestructureerde dialoog gevoerd met als doel om bestaande contracten efficiënter en effectiever in te vullen. Zoals ik net heb aangegeven, verwacht ik al met al dat de inzetbaarheid van de CV90 de komende tijd zal verbeteren. Op de vraag van de heer Vuijk of wij uit deze gang van zaken lessen trekken is mijn antwoord ja, maar daarmee is nog niet gegarandeerd dat de introductie van een nieuw, heel complex wapensysteem voortaan per definitie soepel zal verlopen. Ik heb ook om mij heen gekeken in andere landen; we zijn niet de enigen die een probleem hebben.

Mevrouw Günal-Gezer vroeg naar het probleem van de uitstroom van technisch personeel. Er wordt zeker gekeken naar creatieve oplossingen, alhoewel dat niet altijd eenvoudig is. Dus als er bij de Kamerleden zelf creatieve ideeën zijn over hoe dat op te lossen, dan verneem ik die zeer

graag. Technisch personeel is schaars; wij hebben daar last van. Wij zijn er volop mee bezig om er invulling aan te geven maar het gaat er vooral om welke keuze een jongere maakt bij te volgen opleidingen. Het aanbod van technisch personeel is de afgelopen jaren behoorlijk afgenomen. Dat geldt niet alleen voor Defensie. We hebben op dit punt gewoon te maken met een heel krappe arbeidsmarkt, waar sprake van concurrentie is om het beste technisch personeel te verwerven. Defensie moet dus met de industrie optrekken. We vissen daarbij wel uit dezelfde vijver. Er is dus af en toe ook sprake van een eigen belang dat dwars kan liggen. Er is in ieder geval de wil bij alle partners om elkaar in dezen te helpen. Een goed voorbeeld hiervan is om de mogelijkheden van samenwerking te onderzoeken in het kader van het reservistenbeleid. Wij denken ook aan projecten samen met de industrie en ook het bedrijfsleven kan in het kader van sourcing interessant zijn. Voor de instroom van voldoende technisch personeel bij Defensie is het van belang dat Defensie zich ook als technisch werkgever presenteert aan de buitenwereld. Dat doen we overigens ook. Dit voorjaar hadden we een enorme TechBase waar duizenden jongeren op afgekomen zijn. Zulke dingen zullen we ook in de toekomst niet nalaten. Als je aan toekomstige technici kunt laten zien dat we met de modernste technieken werken onder uitdagende omstandigheden, dan spreekt dat heel vaak zeer tot de verbeelding. Bovendien zijn we natuurlijk ook druk bezig met structurele samenwerkingsverbanden als het gaat om technische opleidingsinstituten. In het kader van de gouden driehoek werken we samen met de industrie. Nogmaals, we vissen met z'n allen, dus ook de industrie, uit een vijver die beperkt is.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Natuurlijk hebben ook de Kamerleden voldoende creatieve ideeën, maar in dit geval gaat het mij met name om allerlei creatieve en innovatieve initiatieven binnen de industrie. Ik verwijs in dit verband naar het gezegde «gedeelde smart is halve smart»; als je hetzelfde probleem hebt, kunt je er het beste samen over nadenken hoe je dat gezamenlijk kunt oplossen. Ik ben in ieder geval blij om te horen dat de Minister met de industrie volop aan de slag is. Dat lijkt mij een heel belangrijk punt.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Helder. Waar het gaat om uw contacten met de industrie zou ik zeggen: spread the word. Verder zijn vragen gesteld over de evaluatie van de CV90. Zolang er over het DMP nog geen nieuwe afspraken liggen, gelden natuurlijk de bestaande afspraken. Daar ga ik dus geen enkele afbreuk aan doen. We hadden gehoopt om eerder tot een aanpassing van het DMP te komen, waaronder een andere wijze van evalueren. Ik heb dat aangegeven in, naar ik meen, mijn brief van oktober 2013. Op grond van die verwachting hebben wij geen evaluatie voor het project CV90 gestart. Nu de herziening van het DMP langer duurt, heb ik er begrip voor dat u een evaluatie van dit project opnieuw aan de orde stelt. Ik ben nog wel even aan het zoeken naar ruimte in de bij ons schaarse middelen als het gaat om evaluatiecapaciteit. We zijn namelijk ook nog bezig met de hele evaluatie en herziening van het DMP. Dus ik denk dat we op dit moment die schaarse evaluatiecapaciteit moeten inzetten voor de evaluatie van het DMP in algemene zin. We kunnen de evaluatie van de CV90 dan daarop laten volgen. In plaats van u allerlei beloftes te doen waarna ik er uiteindelijk achter moet komen dat de capaciteit het gewoon niet trekt en ik u tot uw grote ergernis weer een uitstelbrief moet sturen, is mijn vraag aan u of het mogelijk is om de evaluatie van de CV90 te laten aansluiten op de evaluatie van het DMP, zodat onze mensen adem kunnen halen tussen de werkzaamheden door.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): De Minister geeft helder aan dat zij geen enkele afbreuk wil doen aan de bestaande afspraken met de Kamer over

de evaluatie van projecten. Dat is voor mijn fractie een heel belangrijk punt. Zolang er geen andere afspraken gemaakt zijn met elkaar, vinden we het met het oog op onze controlerende taak van groot belang dat de bestaande afspraken ook echt nagekomen worden. De Minister vraagt nu ruimte om de evaluatie van dit project aan te laten sluiten op de evaluatie van het DMP. Dan wil ik graag van haar weten hoe het dan met de termijnen zit. Wanneer denkt zij de evaluatie van het DMP af te ronden en naar de Kamer te kunnen sturen, zodat we ook weten wanneer we de evaluatie van de CV90 kunnen verwachten?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Januari volgend jaar. Volgens mij gaat er dan geen mensenleven verloren, dus ik hoop op uw begrip, maar als u een andere mening bent toegedaan, verneem ik dat uiteraard graag.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): De evaluatie van het DMP is een veel omvangrijker proces. Ik ben niet in staat om dat goed in te schatten maar met enige kennis denk ik dat de evaluatie van de CV90 qua intensiteit en dergelijke minder omvangrijk is dan de evaluatie van het DMP. Dus ik zou willen bepleiten om dit met voorrang te behandelen.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Als ik nu die toezegging doe, wat ik met liefde zou willen doen omdat ik u graag altijd goed wil bedienen, dan weet ik dat er op het departement per definitie avond op avond doorgewerkt wordt, omdat we nu eenmaal moeten roeien met de riemen die we hebben. Ik vraag dus nu enige ruimte – u kunt er met ja of nee op antwoorden en dan weten we ook waar we aan toe zijn – om eerst de DMP-evaluatie af te ronden. Daarover wordt u in januari 2015 geïnformeerd. Daarna is er ook weer voldoende capaciteit – dat zal vlak op elkaar aansluiten – om de CV90 te evalueren. Dus ik voldoe dan aan mijn verplichting aan de Kamer. Ik vraag alleen om het in de tijd na elkaar te doen in plaats van gelijktijdig. Als u daar niet mee akkoord gaat, dan wil ik daarover graag helderheid.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Ik heb heel veel respect voor iedereen op het departement die ontzettend hard werkt om de Kamer te bedienen. Tegelijkertijd merk ik op dat wij hier natuurlijk ook onze rollen en verantwoordelijkheden hebben die we naar behoren willen invullen. Dat betekent dat ook wij hard moeten werken om onze controlerende taak goed te kunnen uitvoeren. Dus mijn vraag blijft om die evaluatie nu toch te doen. Ik ben overigens benieuwd hoe de andere collega's hierover denken.

De **voorzitter**: Als ze daaraan behoefte hebben, kunnen ze dat melden maar we gaan er nu geen onderhandelingsproces van maken. Uw verzoek is helder en daarop kan door de Minister al dan niet met een toezegging worden gereageerd.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Met alle respect, maar ik wil toch de Kamer vragen om het in de tijd op elkaar te laten volgen.

De **voorzitter**: Dat is een helder antwoord

De heer **Knops** (CDA): Dit lijkt mij een ideaal onderwerp voor de procedurevergadering.

De heer **Vuijk** (VVD): Ik heb nog een vraag over de opmerking van de Minister dat er verschillende factoren zijn waardoor de inzetbaarheid van de CV90 wat terugloopt. Het punt van het technisch personeel is al even aan de orde geweest. De TechBase werd even genoemd, maar we hebben ook nog de VeVa-opleiding. Nu heb ik gezien in de getallen dat het

grootste deel van de instroom wat betreft de genoemde opleiding kiest voor het grondgebonden optreden en dus niet voor de technische kant. Is het mogelijk om extra initiatieven te realiseren om mensen ook voor die technische richting te interesseren? Of is het inzicht inmiddels bij de VeVa-opleiding: dit is de instroom en dit is waar we het mee moeten doen en als we technisch personeel nodig hebben, moeten we daar andere kanalen voor gaan aanboren?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Dat inzicht is er. Tegelijkertijd zullen wij niet nalaten om ook via die kanalen zo veel mogelijk de onderhoudsberoepen onder de aandacht te brengen, ook bij de VeVa-leerlingen. Dat hebt u ook wel kunnen zien in de campagnes die we het afgelopen jaar gevoerd hebben en die zeer tot de verbeelding spraken.

De heer **Vuijk** (VVD): Ik constateer wel dat er vooral veel mannen reageren op deze opleiding. Is het mogelijk om de wervingsactiviteiten zodanig in te richten dat er ook meer vrouwen op afkomen? U had het er zo-even over dat iedereen in dezelfde vijver vist. De mensen die een beetje fit zijn en die inzicht hebben in techniek en hun talen spreken, zijn degenen die eigenlijk iedereen wil hebben. Dus is het mogelijk om naar dit punt met extra aandacht te kijken? Of zegt u: we doen er al heel veel aan en dit is gewoon wat het is?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Dit is wel een beetje wat het is. Die vijver is sowieso beperkt en het aantal vrouwen in die vijver is nog krappert. Dat heeft ook zeer te maken met de keuze die een jongere op vroege leeftijd maakt om een bepaalde opleiding te gaan volgen. Als iemand besluit tot het volgen van een opleiding aan bijvoorbeeld de modeacademie is de kans dat die persoon vervolgens gaat sleutelen bij Defensie niet zo heel erg groot. Dat is iets wat we bij de scholen ook proberen onder de aandacht te brengen. Dat doet overigens niet alleen Defensie als technische werkgever maar dat doen heel veel technische werkgevers. Zorg dat je jongeren, kinderen eigenlijk bijna, zo vroeg mogelijk bewust maakt van de keuzes op de arbeidsmarkt.

Dan kom ik op het patiëntenvervoer. Ik dacht eerlijk gezegd dat de heer Knops op dat punt juist heel blij zou zijn. Hij heeft dit ook bij mijn voorganger aan de orde gesteld. Daar waren toen wat voorzichtige reacties op. Nadat ikzelf deze positie ben gaan bekleden hebben we er tijdens een AO ook over gesproken. Toen heeft de heer Knops er nog een keer uitgebreid een punt van gemaakt. Ik vond dat toen eigenlijk heel terecht. Het is ook blijven hangen bij mij. Ik ben er vervolgens serieus mee aan de slag gegaan. Met andere woorden: ik heb heel goed naar de heer Knops geluisterd. Ik heb zijn voorstel nooit afgewezen. Sterker nog, ik heb het zeer serieus genomen. Ik ga er nu ook invulling aan geven. Tegelijkertijd ben ik mij ook heel erg bewust van de gevoeligheden in de regio. Ik heb ook heel duidelijk in de desbetreffende brief aangegeven dat alles zal gebeuren met de grootste zorgvuldigheid. We gaan mensen echt niet in de kou laten staan totdat die alternatieve regeling er is. Als dat over zes maanden is, is dat over zes maanden en als dat over een jaar is, is het over een jaar en als het helaas langer blijkt te zijn, dan is het langer, hoewel ik er echt van uitga dat het moet lukken binnen dat jaar. Dus totdat die alternatieve regeling er is, zal Defensie zijn verplichtingen blijven nakomen. Ik heb ook al eerder gesteld dat de bijstand door Defensie bij rampen en zware ongevallen ongewijzigd blijft. Ik vind het echt van belang om dat hier te benadrukken omdat niemand, ook niet op de eilanden en in de betreffende veiligheidsregio's, zich in de steek gelaten mag voelen of hoeft te voelen. Defensie zal daar altijd zijn. Wel heb ik gezegd, met de heer Knops en anderen, dat het van belang is dat als je steeds meer je middelen en ambities met elkaar in balans wilt brengen, je zo veel mogelijk nagaat wat de kerntaken van Defensie zijn en of het

goedkoper en misschien zelfs beter kan op een andere manier. Aan het besluit liggen verschillende overwegingen ten grondslag. De behoefte aan helikopteren gaat al een hele tijd de beschikbare capaciteit te boven. We hebben dus gemeend om dat meer met elkaar in evenwicht te brengen, om zo een structureel evenwicht te bereiken. Dat heeft ertoe geleid, ook goed luisterend naar de Kamer en in het bijzonder de heer Knops, dat we hebben besloten tot een herbezinning op de uitvoering van de patiëntenvervoertaak, omdat dit zou kunnen bijdragen aan een verdere demping van deze vraag. Na afstoting van de AB412 is er geen sprake meer van restcapaciteit. De NH90 zou de taken overnemen. Inmiddels zijn er nieuwe problemen ontstaan met die NH90. Ik noem de vertraagde introductie. Bovendien kampen we nu met bovenmatige slijtage en corrosie. Ik vind het ook vervelend dat ik de Kamer nog niet het totale plaatje heb kunnen geven, maar ik presenteer dat graag zorgvuldig en met een oplossingsrichting om te voorkomen dat de Kamer halve informatie krijgt. Hoe dan ook is duidelijk dat de planning onder druk staat. De heer Knops heeft eerder zeer terecht aan de orde gesteld dat de NH90 – ik weet de runningkosten per uur niet uit mijn hoofd – niet bepaald doelmatig is. Het betreft een grote helikopter die overgekwalificeerd is voor een relatief eenvoudige taak.

Verder is gevraagd of er goed is afgestemd. We zijn bepaald niet over één nacht ijs gegaan. Er is op bestuurlijk niveau gesproken met de betrokken burgemeester, de voorzitter van de veiligheidsregio en de commissaris van de Koning. Daarnaast is er intensief contact geweest op ambtelijk niveau. De contacten zijn goed. We hebben elkaars nummer. Dus als er iets is en als men zich niet senang voelt, dan wordt er niet gearzeld om bij mij op de lijn te komen. Men vindt het jammer in de regio, want het heeft ook een bepaalde symboolwaarde gehad, maar men begrijpt ook de situatie waarin Defensie verkeert. VWS heeft de lead, maar Defensie doet er alles aan om VWS daarin bij te staan. We betrekken de regio vanzelfsprekend bij de oplossing. Dus er wordt niets gedicteerd. Iedereen moet zich er goed bij voelen. De inzet van Defensie is gegarandeerd zolang er niets anders geregeld is.

De heer **Knops** (CDA): Door deze uitleg van de Minister ben ik in zekere zin gerustgesteld. Zij geeft namelijk heel duidelijk aan dat de dienst behouden blijft. Totdat er een alternatief is, blijft de zorg gegarandeerd. Ik roep nog wel in herinnering de antwoorden op de Kamervragen van 14 februari 2013. De Minister heeft in eerste instantie gezegd dat zij er nog eens heel goed naar zou gaan kijken, maar uit alle antwoorden bleek dat er geen enkele reden voor Defensie op dat moment was om dit te overwegen. De enige reden waarom ik het indertijd heb opgebracht, was dat organisaties aangaven dat zij het misschien beter zouden kunnen voor minder geld, en dat ik met de Minister de mening deel dat het geen kerntaak van Defensie is maar het wel van belang is voor de regio dat die taak uitgevoerd wordt en die dienst geleverd wordt. In de tijd dat ermee begonnen is, waren er nog heel weinig helikopters voor patiëntenvervoer. Tegenwoordig is dat gemeengoed. We hebben er heel wat ervaring mee. Het is zeker voor Friesland belangrijk om dat recht ook te hebben. Hoe zet de Minister de antwoorden op die vragen af tegen de argumentatie die nu in de brief gebruikt wordt? Toen werd er nog gereserveerd geantwoord, in de zin dat het voor Defensie geen besparing en geen capaciteitsreductie zou opleveren en nu worden juist allerlei andere argumenten aangevoerd. Het kan zijn dat de situatie in anderhalf jaar veranderd is. Voor een deel zal dat als gevolg van de nota waarschijnlijk het geval zijn, maar dat was het punt dat ik wilde maken. Voor de rest ben ik heel blij met deze beweging van de Minister met inachtneming van de voorwaarde die ze er zelf aan verbonden heeft.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Die voorwaarde spreekt echt voor zich. Je laat mensen namelijk niet in de kou staan. De exacte beantwoording van de vragen van februari 2013 zal ik nazien zodra ik terug ben op mijn departement, maar ik geloof u graag. Ik denk dat er een paar beweegredenen waren voor de enigszins gereserveerde antwoorden. De corrosie- en slijtageproblematiek van de NH90 stond meer dan een jaar geleden nog niet op het netvlies. Na het AO waarin we in het bijzonder van gedachten hebben gewisseld over een eventuele alternatieve invulling van het patiëntenvervoer, is er meteen sprake geweest van veel onrust, alsof Defensie er morgen mee zou stoppen. Ik heb dus zorgvuldig willen zijn in de wijze waarop de beantwoording heeft plaatsgevonden. Dat doet niets af aan het feit dat ik uw voorstel eigenlijk vanaf het eerste moment heb omarmd als serieus en als het onderzoeken waard. Ik zal in ieder geval nog eens kijken waarom ik blijkbaar op het verkeerde been ben gezet ruim een jaar geleden.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Ik dank de Minister voor haar heldere beantwoording op dit punt. Het is voor ons maar vooral voor de regio een hele geruststelling dat de Minister de inzet blijft garanderen totdat er een oplossing voorhanden is. Ik heb nog twee korte vragen. Blijft de conventantafpraak die gemaakt is met de veiligheidsregio Friesland in stand, los van wie deze taak gaat uitvoeren? Nu wordt het vervoer vanaf de vliegbasis Leeuwarden verricht. Kan de Minister aangeven of dit ook zo blijft of dat dit ook gaat veranderen zodra er een alternatief is?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Dat kan ik nog niet aangeven, want dat is precies iets waarover we met de regio aan het praten zijn. VWS heeft de lead, dus wij zijn vooral uitvoerder in dezen. Ik begrijp uw wens om te horen dat er geen gat in de dienstverlening ten behoeve van de bewoners van de Waddeneilanden komt, maar ik zou ook uw aandacht willen vragen voor de brief waarin dit heel helder is verwoord.

Dan kom ik op de LCF. Mevrouw Günal vroeg naar de consequenties voor de inzetbaarheid van lopende missies. Ik vind het eigenlijk een heel terechte vraag, maar het goede nieuws is dat de uitvoering van het instandhoudingsprogramma zo veel mogelijk wordt gecombineerd met het reguliere onderhoudsprogramma. Het CZSK heeft het instandhoudingsprogramma voor de LCF opgenomen in de operationele planning. Dus we worden niet geconfronteerd met een LCF die ineens niet meer inzetbaar zou zijn. Als het gaat om de inzetbaarheid en de geplande missies wordt hiermee rekening gehouden. Daardoor kunnen we ook blijven voldoen aan de inzetbaarheidsdoelstellingen. Kortom, dat zit gewoon in onze operationele planning en bedrijfsvoering. Het risico op vertraging wordt ingeschat als gemiddeld. Door extra tijd te nemen in de voorbereiding wordt het risico op vertraging in de uitvoering geminimaliseerd. Risico's die worden veroorzaakt door capaciteitsgebrek zijn afgedekt door een budget voor inhuur en uitbesteding.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Die vier fregatten gaan in 2027 uit de vaart.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Dat duurt dus nog wel even.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Dat duurt inderdaad nog wel even maar ik weet ook dat het proces van aanbesteden, bouwen en financieren jaren kan duren. Dus wat betekent dat operationeel op de wat langere termijn? Gaan ze allemaal mee tot 2027?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Misschien nog wel langer. We hebben eerder met de Kamer gesproken over de onderzeeboten van de Walrusklasse. Deze hebben een levensduur tot 2025. Daarbij zijn we nu wel al

bezig met het voorsorteren op hoe we het dan gaan doen. Dat geldt ook voor de LCF's. Dus uiteindelijk is het niet zo dat we wachten tot 2027. Het is niet voor niets dat we langetermijnplannen hebben. Ik refereer aan het zogenoemde DIP. Daarbij kijken we ook of dit iets is wat we alleen kunnen doen of het dat het wellicht handiger is om het samen met Duitsland of België op te pakken. De aanpak die voor de Walrusklasse geldt, zal ook van toepassing zijn op de LCF's. Gelukkig is het morgen nog geen 2027, maar de heer Bontes heeft gelijk dat we niet moeten wachten tot het laatste moment.

Verder is een vraag gesteld over het feit dat de drie DMP-fasen bij de instandhouding worden gecombineerd. Ook is gevraagd is of ik bereid ben om bij tussentijdse enorme tegenvallers de Kamer te informeren. Mijn antwoord daarop is ja. Daar ga ik dus voor zorgen. Wel herinner ik eraan dat het instandhoudingsprogramma LCF is opgenomen in het MPO. De Kamer wordt dus sowieso jaarlijks geïnformeerd over de voortgang van het project. Het is van belang dat overzicht in het achterhoofd te houden als het gaat om de informatievoorziening. Natuurlijk zal ik de Kamer aanvullend informeren als er problemen zijn met de planning, de uitvoering of de financiën wanneer die echt gevolgen hebben voor de inzet.

De heer **Vuijk** (VVD): In het kader van het onderhoudsprogramma gaan deze LCF's om de beurt een tijdje uit de vaart. Mijn vraag is of dat gevolgen heeft voor de inzetbaarheid van de marine bij missies, zoals Atalanta en Ocean Shield, en haar taken in de Cariben.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Om een lang verhaal kort te maken, kan ik zeggen dat het in onze operationele planning zit en dat het zo veel mogelijk betrokken wordt bij het reguliere onderhoud. We doen er alles aan om te voorkomen dat het gevolgen heeft voor de inzetbaarheid. Het zit dus al in ons planningsproces.

Dan zijn er vragen gesteld over het zware bergingsvoertuig. Niet alleen nieuw materieel hoeft van de plank te worden gekocht. Ook bij de levensduurverlenging kan de leverancier allerlei ervaringen hebben met modificaties die nodig zijn, omdat die modificaties al elders zijn uitgevoerd. Die kans is groter naarmate andere landen met een soortgelijke behoefte een en ander al hebben laten uitvoeren. Dus ook de benodigde modificaties voor levensduurverlenging kunnen betiteld worden als «van de plank».

Verder zijn vragen gesteld over het Europees deel van de NL-industrie. In de voorstudiefase, dus de B-fase van het DMP wordt gestart met de verwervingsstrategie. In de studiefase, de C-fase, wordt deze verwervingsstrategie verder uitgewerkt. De mogelijkheden voor het toepassen van de Defensie Industrie Strategie (DIS) worden in deze twee fases in overleg met EZ bekeken. Volgens mij hebben we daarover de volgende week een AO en komen we er dus nog uitgebreid over te spreken. Of de Nederlandse industrie hierbij wordt betrokken of dat activiteiten in het buitenland worden gedaan, hangt af van de resultaten van het verdere onderzoek in de komende fasen van het DMP. Zo ver zijn we nu dus nog niet, dus kan ik u op dit moment ook niet voorzien van de gevraagde informatie.

Verder is opgemerkt dat er in de jaarrapportage pantservoertuigen twijfel over is of de NL-industrie wel een aandeel krijgt. In de jaarrapportage wordt, zoals te doen gebruikelijk, gewezen op risico's. Als we dat niet zouden doen, is uw Kamer ook niet tevreden. Dus er staat in vermeld dat er een klein risico is dat de industrie niet in staat is het verplichte werkaandeel in Nederland te realiseren. In diezelfde jaarrapportage is volgens mij ook vermeld dat dit risico als laag wordt ingeschat omdat ook in 2013 vorderingen zijn gemaakt. In het antwoord op de vragen staat inderdaad dat in een recente rapportage van de industrie het vertrouwen

is uitgesproken dat de contractuele verplichtingen op het gebied van het werkaandeel in Nederland volledig kunnen worden gerealiseerd. Dat vertrouwen is gebaseerd op het gerealiseerde werkaandeel. De validiteit van de rapportage wordt nog beoordeeld maar het uitgesproken vertrouwen lijkt mij gerechtvaardigd. Ook de industrie heeft er belang bij om dit ook in vervulling te laten gaan en om het dus niet mooier te doen voorkomen dan het in werkelijkheid is. Het is niet het Ministerie van Defensie maar het Ministerie van EZ en dan vooral het Commissariaat Militaire Productie dat monitort of de contractuele verplichtingen geheel worden nagekomen. Dus aarzel niet om het daar te checken.

Mevrouw **GünaI-Gezer** (PvdA): Mij heeft het verbaasd dat het toch als een risico, zij het een klein risico, opgenomen werd. Waarom is dat niet vooraf met de industrie besproken en afgestemd? Was het gelet op het vertrouwen dat er werd uitgesproken in het wel kunnen realiseren van het werkaandeel, wel nodig om het als risico op te nemen?

Minister **Hennis-Plasschaert**: Het gaat in dezen om het benoemen van een risico waarbij de inschatting is dat het een laag risico is. Als je vervolgens kunt constateren dat het helemaal gegaan is zoals we hadden gehoopt, is dat volgens mij iets om over te juichen, wat ik dan ook doe. Als we risico's niet benoemen en ze zich vervolgens wel materialiseren hebben we een veel groter probleem. Dus ik heb liever dat we zo volledig mogelijk zijn bij het benoemen van risico's. Daarmee zeg ik niet dat we nooit een risico over het hoofd zien, maar in dit geval hebben we gezegd: dit zou een risico kunnen zijn hoewel we het inschatten als een laag risico. Nu kunnen we u melden dat het anders heeft uitgepakt. Volgens mij verdient dat een soort «hoera». Ik ben dus blij met de uitkomst en volgens mij is mevrouw GünaI-Gezer dat ook.

De heer Vuijk vroeg naar de kleding die op dit moment in Mali wordt gebruikt door onze commando's. Daarover hebben we al uitgebreid gesproken in het AO over Mali. Ik heb toen ook gesproken over de behoeftstelling van het project Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS). In dat project gaat het om de vervanging van alle gevechtskleding, dus niet alleen die voor het Korps Mariniers en de commando's. Voor het DOKS is nu sprake van een programma van eisen, waarbij ook goed gekeken zal worden naar de vlamwerendheid van de kleding. Daar zijn nog geen definitieve beslissingen over genomen. Wel hebben we aangegeven dat het heel belangrijk is dat de ervaringen met de huidige kleding, ook die welke wordt gebruikt door commando's in Mali, worden meegenomen en betrokken bij het DOKS. Hoe dat precies wordt ingevuld, heb ik nu niet tot drie cijfers achter de komma paraat, want de behoefte voor de nieuwe gevechtskleding is nog in ontwikkeling. Ik verwacht dat we in de loop van dit jaar, uiterlijk begin volgend jaar veel concreter en gedetailleerder kunnen zijn als het gaat om de eisen, het ontwerp en de materiaalkeuzes. Het testen en de aanbesteding zullen naar verwachting tot midden 2016 in beslag nemen. Dat betekent dat de invoering vanaf eind mei 2016 kan plaatsvinden. Hoe dan ook, het informeren van de Kamer conform het DMP is voorzien eind dit jaar of begin volgend jaar. Dan het JSS. De desbetreffende motie heb ik natuurlijk helder op mijn netvlies staan. Overigens lijkt wel sprake van een mogelijk misverstand. Er was belangstelling van het bedrijfsleven voor medegebruik van de Berghavenkade, maar van private zijde zijn tot op de dag van vandaag geen signalen ontvangen over bereidheid tot meebetalen, dus ook niet nadat de aanbetsaling voor die kade is stopgezet en teruggedraaid. We hebben nu geen geld in de plannen opgenomen voor de Berghaven. Sterker nog, op het ogenblik heeft het CZSK de Berghaven hard nodig vanwege het besluit de Joost Dourleinkazerne te sluiten en de faciliteiten aldaar, met name de landingsvoertuigen, in Den Helder onder te brengen. De plannen daarvoor worden nu uitgewerkt omdat we die kazerne in 2017

willen sluiten. Dat zal dan in 2015 leiden tot aanbesteding. Als er voor die tijd signalen zijn dat de industrie actief wil participeren in aanleg van de kade, dan moet het wel een concrete investering zijn die het bedrijfsleven aanbiedt en dan zullen we daar natuurlijk opnieuw naar kijken. We hebben goed overleg met Den Helder. Ook hiervoor geldt dat we goed overleg willen met heel veel steden en heel veel regio's in Nederland en dat we niet een blik met mensen hebben dat we keer op keer kunnen opentrekken om alles goed te onderzoeken. Het overleg met Den Helder is in ieder geval buitengewoon constructief. De gemeente Den Helder nam ook deel aan de taskforce die een aantal voorstellen voor medegebruik heeft ontwikkeld, waaronder de Berghavenkade. Overigens was de gemeente geen partij bij de aanbesteding van deze kade en droeg ze er ook financieel niet aan bij. Ik had graag alle betrokken gemeenten en regio's aan tafel gehad toen we bezig waren met het opstellen van de nota In het belang van Nederland, maar dat was om een aantal redenen niet mogelijk. Natuurlijk was de gemeente Den Helder niet blij toen ik naar buiten kwam met het voorstel om de aanbesteding af te breken, maar aangezien Den Helder ons lief is, gaan we wel degelijk voort met een aantal andere voorstellen van de taskforce. Ik noem bijvoorbeeld de overdracht/verkoop van het terrein Buitenveld aan de gemeente en de verplaatsing van de betonningsdienst van Rijkswaterstaat, welke dienst op een plaats in de haven zit die echt beter te gebruiken is door bedrijven die echt aan de kade moeten zijn. Dus Defensie staat wel degelijk in de stand van coöperatief zijn, mee willen werken en mee willen denken. Andersom heeft Den Helder die houding ook richting ons. Het gaat er dus om om gezamenlijk de kansen te pakken die we gezamenlijk zien.

Nederland zal het JSS inzetten voor de logistieke bevoorrading op zee. De Kamer is er uitgebreid over geïnformeerd nadat er extra middelen beschikbaar kwamen in oktober. Wij bieden internationale partners de mogelijkheid om het JSS in te zetten. In het overleg in aanloop naar de NAVO-ministeriële heb ik de Kamer al geïnformeerd over de Joint Expeditionary Force zoals die nu wordt ingericht door de Britten. Het zou bijvoorbeeld een prachtig concept zijn om het JSS voor in te zetten. Het zou dan gaan om niet alleen bevoorrading maar ook strategische transporten of ondersteuning vanuit zee aan landeenheden. We zijn op dit moment druk bezig met de Britten en ook met de Duitsers over het medegebruik van het JSS. Willen ze bijvoorbeeld een versterking van de Nederlandse bemanning inbrengen of is het juist handig dat dit vanuit Nederland wordt gedaan? We hebben wel gezegd: geef ons even de tijd tot medio 2015 om die afspraken met de partners verder invulling te geven. Het schip blijft overigens altijd onder Nederlands commando met een Nederlandse bemanning maar we kunnen natuurlijk wel de internationale krachten bundelen. Het JSS is absoluut nichecapaciteit, iets waarmee NAVO en EU hun voordeel kunnen doen. Die capaciteit moeten we koesteren. Ik ben er ook echt van overtuigd dat de andere partners daarbij gaan aanhaken.

Ik meen hiermee de vragen te hebben beantwoord.

De voorzitter: Dan gaan we thans over tot een korte tweede termijn, waarbij de spreektijd per fractie 1 à 1,5 minuut bedraagt.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Voorzitter. Mijn fractie is voorstander van twee gemechaniseerde brigades. Om die in stand te kunnen houden, zou je de CV90's niet moeten verkopen. Ik vraag de Minister om terug te komen op de onderhandelingen met Finland. Er kan weliswaar sprake zijn van juridische kwesties maar die CV90's zijn nog niet geleverd. Dus probeer die 44 CV90's voor Nederland te behouden, zodat we twee gemechaniseerde brigades in stand kunnen houden. Mijns inziens zal dat de slagkracht van Defensie vergroten.

De heer **Knops** (CDA): Voorzitter. Ik dank de Minister voor de beantwoording. Over de kade is zij volstrekt helder geweest. Als er concrete initiatieven komen die leiden tot een businesscase heeft dat ook voor Defensie voordelen en staat Defensie daarvoor open.

Ten aanzien van die helikopter: ik wil niet flauw doen maar er zat gewoon heel veel verschil tussen de argumentatie van veertien maanden geleden en de argumentatie nu. Dat kan valide zijn en er kunnen nieuwe argumenten zijn. Ik ben in ieder geval blij met de conclusie dat ook hierbij gekeken zal worden naar wat wel en geen kerntaken zijn. Dit is gewoon geen kerntaak van Defensie maar het is wel een dienst die voor de inwoners van Friesland belangrijk is. Op dit punt hebben de zorgverzekeraars een zorgplicht waaraan ze ook invulling moeten geven. We moeten ook scherp aan de wind zeilen als het gaat om allerlei taken. Van de week hoorde ik allerlei burgemeesters zeggen dat Defensie de drugsbestrijding moest gaan doen. Ik ben er natuurlijk hartstikke voor als er wietplantages worden opgeruimd, maar als de rekening daarvan telkens bij Defensie ligt dan zeg ik: zo moet het dus niet. Als dat soort diensten geleverd worden, moet er ook verrekend worden. Dus de Minister kan wat mij betreft doorgaan op die lijn en ook een open communicatielijn onderhouden met de Friese autoriteiten, zodat de onrust die vorig jaar even ontstond, niet opnieuw de kop opsteekt. Dan lijkt mij dat een heel mooie conclusie van dit debat.

De **voorzitter**: We zullen zien of we het met die conclusie kunnen doen.

Mevrouw **Günal-Gezer** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de Minister voor haar beantwoording. Ook ik ben blij dat Defensie openstaat voor concrete initiatieven vanuit de regio. Ik heb begrepen dat daar juist wel heel veel belangstelling is om een businesscase uit te werken die meerwaarde heeft en die heel goed kan bijdragen aan de ontwikkeling van een krimpregio, waarbij ik het met name heb over de economische toegevoegde waarde. Dus ik denk dat ook de mensen in de regio heel blij zullen zijn met de ruimte die de Minister nu biedt. Ik hoor dus graag nog eens de bevestiging van de Minister dat die ruimte daadwerkelijk geboden zal worden aan de regio teneinde in goed overleg met Defensie initiatieven ter tafel te kunnen brengen.

De heer **Vuijk** (VVD): Voorzitter. Ten aanzien van het patiëntenvervoer heeft ook de VVD nog wel een paar vragen maar die behoeven wat mij betreft niet nu aan de orde te komen; we kunnen er ook later naar kijken op het moment dat het desbetreffende voornemen wat nader is uitgewerkt. Ik proef wel dat er ook vanuit de regio nog wat vragen leven op dit punt.

Het verhaal over de kade is heel helder. Zoals het er nu voor ligt, kan ik uitstekend volgen hoe de Minister tot dit besluit is gekomen. Ik juich het ook toe dat de Minister aangeeft dat wanneer er alsnog daadwerkelijk belangstelling komt vanuit het bedrijfsleven in de vorm van concrete bijdragen, er dan over te spreken is. Ik ben het in die zin ook eens met de lijn die sprekers voor mij hebben uitgezet, dat de rekening ook daar neergelegd moet worden waar die hoort en dus niet alleen bij Defensie; wat mij betreft geldt dat ook voor het patiëntenvervoer.

Er is vandaag uitgebreid gesproken over het DMP en de evaluatie. Ik heb de indruk dat de afdelingen die zich met dat beleid bezighouden wel heel dun aan het worden zijn. Ik hoor graag de mening van de Minister hierover. Is Defensie nog steeds in staat dat slimme opdrachtgeverschap dat we nodig hebben voor de hoogtechnologische krijgsmacht die we zo graag willen, te realiseren of is er voor de Minister toch nog aanleiding om de invulling van dat opdrachtgeverschap organisatorisch op een andere leest te schoeien omdat het toch wel wat kwetsbaar aan het worden is?

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de Minister voor de beantwoording in tweede termijn.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar begrip met betrekking tot de kade. Ik heb u niets anders gezegd dan datgene wat we ook in het overleg met de gemeente aan de orde hebben gesteld. Dus als er een fantastisch mooie plaat komt waarmee we de businesscase rond kunnen krijgen, dan graag! Tegelijkertijd bemerk ik ook bij u duidelijk draagvlak voor het feit dat de middelen bij Defensie buitengewoon beperkt zijn en dat je dan ook keuzes moet maken, of dat nu is voor het patiëntenvervoer of de kade.

De heer Knops heb ik al gezegd dat ik zijn voorstel over het patiëntenvervoer eigenlijk vanaf het eerste moment heb omarmd en dat ik zal checken waarom er licht tussen ons zit. Zoals ik eerder heb aangegeven, was de corrosie- en slijtageproblematiek op het moment van de beantwoording van de vragen nog niet bekend. Dus dat speelt hierbij zeker een rol. Het heeft er mij in ieder geval toe aangezet om deze kwestie nu voortvarend op te pakken. Je kunt eindeloos met elkaar blijven babbelen totdat je de exacte alternatieve regeling hebt gevonden maar je kunt het ook daadwerkelijk aankondigen en ervoor zorgen dat iedereen op scherp staat zodat het daadwerkelijk wordt geregeld.

De heer Bontes verwees naar Estland en Finland. De landen hebben natuurlijk wel een duidelijke band met elkaar. De CV90's zijn nog niet verkocht. Er wordt wel gesproken met partijen die erin geïnteresseerd zijn. Ik denk niet dat ik dat ga terugdraaien. De omvorming van een gemechaniseerde naar een gemotoriseerde brigade die overigens nog moet plaatsvinden, is juist door de landmacht aangegeven als zijnde van een enorme operationele toegevoegde waarde en van belang voor de inzet bij elk type missie. Wel ben ik graag bereid om de technische briefing die de Kamer heeft gehad, op papier aan de heer Bontes te sturen, want ik vermoed zomaar dat hij bij die briefing niet aanwezig was. Ik zal die dus via de politiek assistent bij de heer Bontes laten bezorgen.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren): Dat neemt niet weg dat je als fractie wel de visie kunt hebben dat twee gemechaniseerde brigades de slagkracht ten goede zouden komen, los van die briefing.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Dat geldt ook voor wat extra vliegtuigen en extra fregatten. Ik heb dus wel een wensenlijst, maar uw 5 miljard zie ik graag tegemoet.

Dan wil ik nog ingaan op de terechte opmerking van de heer Vuijk dat de organisatie nu wel erg dun is. Ik ga daar niet voor weglopen. In 2013 heeft een van de grootste reorganisaties bij Defensie haar beslag gekregen. Er zijn vele duizenden functies geschrapt, niet alleen bij de krijgsmachtdelen maar ook bij de bestuursstaf. We hebben nu voldaan aan de reductiedoelstelling van 30% bij de staven en de ondersteuning. Dat klinkt dus allemaal heel mooi, zeker als je wilt naar een kleinere overheid. Er zijn eenheden samengevoegd. Er is minder overhead. Dat is allemaal positief, maar dat betekent ook wel dat de organisatie behoorlijk door elkaar is geschud. We moeten onze weg dus weer vinden. De hele keten, of het nu gaat om evaluatie, behoeftstelling, verwerving of instandhouding, is opnieuw ingericht. Zoals altijd, is de keten zo sterk als de zwakste schakel. Er zitten nog zwakke schakels tussen. Als we straks gaan evalueren, sluit ik niet uit dat we dan tot de conclusie komen dat het hier en daar te dun is en dat we maatregelen moeten nemen om dat te repareren, maar ik wil het proces tot het moment van die evaluatie de kans geven om tot bloei te komen. Anders blijven we een zwabberkoers volgen, waar ik voor zou passen. Als het nodig is om te repareren zal ik niet aarzelen dat te doen. Ik maak niet voor niets een punt van de evaluatie van de CV90. Het zit heel

veel medewerkers niet tot hier maar echt tot hier en zij lopen de kantjes er bepaald niet van af.

Dit was mijn antwoord in tweede termijn.

De **voorzitter**: Ik ben zelf nog even in dubio hoe we die laatste gebarentaal van u in het stenogram gaan opnemen, maar daar zullen we wel een oplossing voor vinden.

Ik constateer dat er vanuit de commissie geen aanvullende vragen meer zijn, zodat ik over kan gaan tot de toezeggingen.

We hebben reeds afspraken gemaakt over de informatievoorziening aan de Kamer naar aanleiding van de combinatie van de B-, C- en D-fase. De toezegging die ik nu genoteerd heb, is dat wanneer zich eventueel nieuwe tegenvallers voordoen, de Kamer daarover apart wordt geïnformeerd.

Minister **Hennis-Plasschaert**: Grote tegenvallers.

De **voorzitter**: We zullen zien of de beoordeling van de Minister daarvan dezelfde is als die van de Kamer.

Minister **Hennis-Plasschaert**: En natuurlijk het Materieel Projecten Overzicht in de gaten houden.

De **voorzitter**: Dat heb ik niet eens als een toezegging genoteerd, wellicht omdat ik het als vanzelfsprekend beschouwde.

De heer **Vuijk** (VVD): Het is dus meer een toezegging van de Kamer aan de Minister.

De **voorzitter**: Ik verzoek de heer Vuijk om zich daarover met collega Knops, die in het Presidium zit, te verstaan om te kijken of ons huishoudelijk reglement die vorm kent, maar het lijkt mij een moeilijke.

Met dankzegging aan de Minister en haar ambtenaren, de leden en de overige aanwezigen sluit ik dit algemeen overleg.

Sluiting 17.20 uur.